

ları Abdullah, Üneyse ve Şeymâ diye tanınan Huzâfe (Cüdâme) Resûl-i Ekrem'in sütkardeşleridir.

Hâris'in İslâm'a girişine dair farklı görüşler varsa da yaygın kanaate göre bir gün Mekke'ye geldiğinde Kureys müşrikleri kendisine, Hz. Peygamber'in insanların öldükten sonra tekrar diriltileceğinden, âsilerin ceza, itaatkârların mükâfat göreceğinden bahsettiğini ve insanlar arasında tefrikaya sebebiyet verdiğini söyleyerek şikâyetle bulundular. Bunun üzerine Hâris Resûl-i Ekrem'e hakkındaki iddiaların doğru olup olmadığını sordu; Resûl-i Ekrem de ona duyduklarının doğru olduğunu söyledi. Hâris bunun üzerine müslüman oldu (İbnü'l-Esir, I, 404; İbn Hacer, I, 282-283).

Bazı kaynaklarda bu hadise, Resûl-i Ekrem'in adı belirtilmeyen bir sütkardeşiyle ilgili olarak zikredilmekte ve Hâris'in Resûlullah'ın vefatından sonra müslüman olduğu kaydedilmektedir (İbn Sa'd, I, 113). Ayrıca Hz. Peygamber'in yanına gelen sütbabası, sütannesi ve sütkardeşlerini ağırladığı rivayet edilmiştir (Ebû Dâvûd, "Edeb", 119).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, "Edeb", 119; İbn İshak, *es-Sire*, s. 25-26, 218; İbn Hişâm, *es-Sire* (Zekkâr), I, 110-112; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 110-113; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 157; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 404; İbn Seyyidunnâs, *Üyûnû'l-eşer* (nşr. M. el-İd el-Hatrâvî - Muhyiddin Müstû), Medine-Beyrut 1413/1992, I, 92; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 273-277; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 282-283; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), II, 156.

HÜSEYİN ALGÜL

HÂRİS b. CEBELE

(الحارث بن جبلة)

Suriye'de hüküm süren
Gassânîler'in en önemli emiri
(529-569)

(bk. GASSÂNİLER).

HÂRİS b. EBÜ DIRÂR

(الحارث بن أبي ضار)

Ebû Mâlik el-Hâris
b. Ebî Dirâr b. Habîb el-Huzâî

H. Peygamber'in hanımlarından
Cüveyriye'nin babası, sahâbî.

Huzâa kabilesinin Benî Mustalik kolunun reisi olduğu için Mustaliki nisbesiyle de anılır. Muhtemelen bazı kaynaklarda adının Hâris b. Dirâr el-Huzâî şeklinde kaydedilmesi sebebiyle (*Müsned*, IV, 279)

İbnü'l-Esir bu adı taşıyan iki sahâbiden söz etmiş (*Üsdü'l-gâbe*, I, 399-400), fakat İbn Hacer el-Askalânî her iki ismin de aynı kişiye ait olduğunu belirtmiştir. Hâris, Mustalikoğulları ile müslümanlar arasında, 5. yılın Şâban ayında (Ocak 627) Hendek Gazvesi'nden kısa bir süre önce meydana gelen Müreysi' Gazvesi'nin gerçekleşmesinde kabile reisi olarak önemli rol oynadı. Bu savaşta Mustalikoğulları yenilip müslümanlara esir düştü. Hâris'in kızı Cüveyriye ile bir rivayete göre oğlu Abdullah da esirler arasında bulunuyordu. Hâris, fide karşılığında kızını kurtarmak üzere Medine'ye götürmekte olduğu develerinden ikisini feda etmeye gönüllü razı olmadığı için onları Akik vadisinde bir yere saklayıp geri kalanları Hz. Peygamber'e götürdü. Resûl-i Ekrem ona Akik vadisinde sakladığı develeri sorunca sadece kendisinin bildiği bu olayı ona Allah'ın bildirdiğini düşünerek hemen müslüman oldu; oğlu Abdullah ile Benî Mustalik kabilesinin diğer mensupları da İslâmîyet'i kabul ettiler. Hâris'in müslüman olmasına vesile olan hadise bazı kaynaklarda oğlu Abdullah hakkında nakledilmekteyse de Abdullah'ın esirler arasında bulunduğu bildirilmesi bu rivayetin doğruluk ihtimalini azaltmaktadır (İbn Hacer, II, 291).

Hâris b. Ebû Dirâr'ın hayatının son yıllarında Küfe'de oturduğu ve rivayet ettiği hadislerin Kûfeliler'ce bilindiği kaydedilmektedir. Ayrıca Hucurât süresinin 6. âyetinin nüzûlüne sebep olan hadise de onunla ilgilidir. Hâris, Resûlullah'ın huzurunda İslâmîyet'i kabul etmiş, kabilesinin müslüman fertlerinden zekât toplayıp Resûl-i Ekrem'in göndereceği bir memura teslim etmek üzere sözleşmişlerdi. Hz. Peygamber, zekâtı teslim almak üzere Velîd b. Ukbe'yi görevlendirmişse de Velîd kendisine kötülük yapacakları korkusu ile yarı yoldan geri dönmüş, Resûlullah'a da Hâris'in zekâtı vermediğini, üstelik kendisini öldürmek istediğini söylemiştir. Bunun üzerine Hâris'in kabilesine bir askerî birlik gönderilmiştir. Öte yandan zekâtı teslim alacak kişi gelmediğinden Allah ve Resulü'nün kendisine gücendiğini düşünerek endişeye kapılan ve kabilesinin ileri gelenlerinden bir grupla Medine'ye hareket eden Hâris, kendisini yakalamaya gelen birlikle Medine civarında karşılaşmış, Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek olup biteni anlatmış, bu sebeple, "Eğer bir fâsik size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın" (el-Hucurât 49/6) meâlindeki âyet nâzil olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 279; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 404-406; İbn Hişâm, *es-Sire*, Beyrut 1391/1971, I, 14; IV, 295; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 63, 64; VIII, 116-118; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 77; V, 30; İbn Hibbân, *es-Sikât*, I, 263; III, 66, 76; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 299; II, 282-283; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 399-400; III, 205; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 281; II, 291.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

HÂRİS b. EBÜ ÜSÂME

(الحارث بن أبي أسامة)

Ebû Muhammed el-Hâris b. Muhammed b.
Dâhîr (Ebî Üsâme) et-Temîmî
(ö. 282/895)

Hadis hâfızı ve tarihçi.

Şewal 186'da (Ekim 802) muhtemelen Bağdat'ta doğdu. Küçük yaşta ilim tahsiline başladı. Bağdat'ta yetişmekle beraber tahsil amacıyla Mekke, Medine ve Basra gibi ilim merkezlerini dolaştı. Yezîd b. Hârûn, Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, Ali b. Ca'd, Ali b. Medîni ve Ebû Hayseme Zühayr b. Harb gibi âlimlerden hadis öğrendi. Kendisinden de İbn Ebû'd-Dünyâ, İbrâhim el-Harbî, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Ebû Amr İbnü's-Semmak ve Ebû Bekir el-Mukrî gibi isimler hadis rivayet ettiler.

Hadis otoriteleri tarafından sika kabul edilen Hâris, aşırı fakirliği sebebiyle rivayet karşılığında ücret alması yüzünden bazı muhaddisler tarafından tenkit edildi. En küçüğü altmış yaşında altı kızı bulundugunu, onlara kendisi gibi fakirler tâlip olduğu için hiçbirini evlendirmediyi, öldüğü zaman kefensiz kalacağı korkusuyla otuz yıldan beri kefenini hazır beklettiğini söyledi. Uzun bir ömür sürdükten sonra 282 (895) yılında ölmüş olup bu tarih 279 (892) olarak da zikredilmiştir.

Eserleri. 1. *et-Târîh*. Kaynaklarda *Kitâbü'l-Hulefâ* (Cehşiyârî, s. 136; İbn Abdülber, I, 358;) ve *Ahbabû'l-hulefâ* (Cehşiyârî, s. 241) adlarıyla da anılan peygamberler tarihine ait eserde ayrıca sahâbe, Emevîler ve Abbâsiler dönemlerinin siyasî ve kültürel açıdan incelendiği anlaşılmaktadır. 2. *el-Müsned*. Eserin çok az bir kısmı günümüze ulaşmıştır (Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 55/2, 101/16). İlk hadis kitaplarından biri olduğu için önem taşıyan eserdeki 1500 zevâid, büyük ölçüde Heysemî'nin *Buğyetü'l-bâhiş 'an zevâ'idü Müsnedi'l-Hâriş* (nşr. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâ-

kırî, I-II, Medine 1413/1992) adlı eseri, ayrıca Bûsîrî'nin *İthâfû'l-hıyere bi-zevâ'idî'l-mesânîdî'l-üşere* ve İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-Meţâlibü'l-âliye fi zevâ'idî'l-mesânîdî's-gemâniye* gibi zevâid kitapları yoluyla zamanımıza intikal etmiştir. Bunların dışında diğer bazı kaynaklar da *Müsned*'den nakilde bulunmuştur (Heysemî, nâşirin mukaddimesi, I, 117-132). Eserdeki âli isnadlı hadisler ise çeşitli muhaddisler tarafından ayrı cüzler halinde bir araya getirilmiş (a.g.e., I, 102-103), bunlardan *el-Müsned*'in de râvisi olan Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin rivayeti, Ebû Abdullah Abdülazîz b. Abdullah el-Hüleyyl tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır ('*Avâli'l-Hâris b. Ebî Üsâme*, Riyad 1411). Müellifin muhtemelen tarihçi olması sebebiyle *el-Müsned*'de bir kısmı mürsel hadislerden meydana gelen zayıf ve pek az miktarda uydurma rivayet bulunmaktaysa da eser çoğunluğu itibarıyla sahih ve hasen hadislerden meydana gelmiştir (a.g.e., I, 104). Hadislerin şeyhler esas alınarak rivayet edilmesi (a.g.e., nâşirin mukaddimesi, I, 105), merfû hadisler yanında mevkuf rivayetleri de ihtiva etmesi, ayrıca *Müsnedü'l-meşâyih* adıyla anılması (Sezgin, I, 311) onun mu'cem eserler tertibinde olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ceşyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-küttâb*, s. 136, 241; İbn Hibbân, *eş-Şikâat*, VIII, 183; İbn Abdülber, *Behcetü'l-mecâlis*, I, 358; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 218-219; Sem'ânî, *el-Ensâb*, III, 79; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, V, 155; İbn Nukta, *et-Takvîd li-ma'rifeti ruvâtî's-sünen ve'l-mesânîd* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1408/1988, s. 260-261; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIII, 388-390; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 442-443; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 619-620; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 194; Heysemî, *Buğyetü'l-bâhiş 'an zevâ'idî Müsnedî'l-Hâris* (nşr. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkırî), nâşirin mukaddimesi, Medine 1413/1992, I, 11-132; İbn Hacer, *Li-sânü'l-Mizân*, II, 157-159; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1678, 1682; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaûd), III, 335; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 258; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 176; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 311; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 95, 153.

AHMET YÜCEL

HÂRİS b. FİHR (Benî Hâris b. Fihri) (بنو الحارث بن فهر)

Kureyş kabilesinin bir kolu.

Fihri Hz. Peygamber'in onuncu dedesidir. Fihri'nin Hâris, Muhârib ve Gâlib adlarında üç oğlu vardı. Gâlib Resûl-i Ekrem'in dokuzuncu dedesidir. Hâris'in Kureyş ka-

bilesinin atası olan Adnân'a kadar uzanan şeceresi şöyledir: Hâris b. Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân. Hâris b. Fihri, Câhiliye devrinde yapılan bir savaşta Kâbe'yi yıkıp taşlarını Yemen'e götürmek ve halkı hac için oraya toplamak isteyen Himyer Meliki Hasân b. Abdülcelâl'i esir almıştı.

Hâris b. Fihri oğulları, Kureyş kabilesi ve bu kabilenin diğer kolları gibi Mekke'de oturur ve ticaretle uğraşırlardı. Abdümenâfoğulları'nın Abdüddâroğulları'na karşı yaptıkları ittifaka Benî Hâris de katılmış ve birincinin safında yer almıştır (bk. HİLFÜ'L-MUTAYYEBİN). Aşere-i mübeşşereden olan Ebû Ubeyde b. Cerrâh Hârisoğulları koluna mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâci), s. 123-127; Müberred, *Nesebü 'Adnân*, s. 4; İbn Haldûn, *el-İber*, II, 324; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 405-406; a.mlf., *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 61; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, II, 584; IV, 16, 27, 29, 58, 61-62, 100, 268, 479; Kehhâle, *Mu'cemü' kabâ'ilü'l-Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 230-231.

MUSTAFA AĞIRMAN

HÂRİS b. HİLLİZE (الحارث بن حليزة)

Ebû Ubeyde (Ebû'z-Zalim)
el-Hâris b. Hillize b. Mekrûh
el-Yeskûrî el-Bekrî
(ö. 570 [?])

Muallaka şairlerinden.

Irak'ta yaşayan Bekr kabilesinin Yeşkür koluna mensuptur. İbn Sellâm'a göre Câhiliye şairlerinin altıncı tabakasından sayılır. Şiirlerinden sadece muallakası ile bazı beyit ve parçalar günümüze ulaşmıştır. Hakkında bilinenler, kaynakların birbirine yakın rivayetlerle naklettiği gibi Hîre Hükümdarı Amr b. Hind'in huzurunda kabilesini Tağlibliler'e karşı savunmasından ibarettir.

Klasik kaynaklar, İslâmî döneme muallakası ile birlikte az miktarda şiiri intikal edenlerin en iyilerinden sayılan Hâris'in, muallakasını irticâlen söylediğini naklederlerse de son dönem âlimleri, eserin daha önce düşünüldüğü hazırlanmış olduğu kanaatindedir. Aslında onun kasidesi, edebiyat tenkitçilerinin yedi muallakaya dahil etme hususunda ihtilâf ettikleri kasideler arasındadır. Theodor Nöldeke'ye göre muallakaları toplayan Hammâd er-Râviye, Hâris'in kabilesi Bekr'in âzatlısı olduğu için onların düşmanı Tağlib kabi-

lesinin şairi Amr b. Külsûm'un muallakaları arasında görülen kasidesine karşı Bekroğulları'nı memnun etmek için Hâris'in bu kasidesini muallakâta dahil etmiştir (bk. Cevâd Ali, IX, 509, 566). Kasidenin söylenişine ilgili olarak anlatıldığına göre Bekr kabilesiyle Tağlib kabilesi, aralarındaki bir anlaşmazlığın halli için Hîre Hükümdarı Amr b. Hind'in yanına gitmişler, Tağlib kabilesini Amr b. Külsûm, Bekr kabilesini Nu'mân b. Herim temsil etmiştir. Ancak Hâris b. Hillize, Nu'mân'ın kabilesini temsilde ve Amr'a karşı müdafaada yetersiz kaldığını görünce kalkıp muallakasını okumuştur. Amr b. Hind, Hâris'i cüzzamı olması sebebiyle perde arkasından dinlemiş, kaside bitince çok memnun olmuş, aradaki perdeyi kaldırarak Hâris'i yanına oturtmuş, ona tabağından yemek ikram etmiş ve neticede Hâris b. Hillize, Amr b. Hind'in Bekr kabilesinin lehinde hüküm vermesini sağlamıştır. Hâris'in muallakasını söylerken 135 yaşlarında olduğu rivayet edilir.

Hâris b. Hillize'nin muallakası, muhtelif şâirlere göre seksen bir ile seksen altı beyit arasında değişmektedir. Şair, klasik Arap kasidesinin yapısına uygun olarak muallakasına aşk ve sevdâ hâtıraları ile başlayıp devesini övdükten sonra kabilesinin kahramanlıklarını, Amr b. Hind'e bağlılıklarını anlatır ve Tağlib kabilesinin bu hükümdar tahta çıktığında ona itaat etmediğini, zorla itaat altına alındığını, ayrıca kendi kabilesinin Amr'ın babası ile iş birliği yaparak başka bir kabileyi mağlûp ettiklerini, böylece her zaman kral ailesinin yanında yer aldıklarını dile getirir. Muallaka, *eyyâmü'l-Arab**a dair bilgiler ve yer adlarıyla birçok nâdir ve garip kelimeler yanında ustaca kullanılmış edebî sanatlar ve ince tasvirler ihtiva etmesi sebebiyle tarihî ve edebî değere sahiptir. Bundan dolayı edebiyat tenkitçilerinin takdirlerini kazanmıştır. Şair, oymağının kahramanlık ve erdemlerini mükellem bir üslûpla ifade ettiği için fahriye konusunda darbimesel (efharu mine'l-Hâris b. Hillize) haline gelmiştir (a.g.e., IX, 565-567).

Hâris b. Hillize'nin muallakasını İbnü'l-Enbârî (ö. 328/940) *Şerhu'l-kaşâ'idî's-seb'i't-tivâli'l-câhiliyyât* (nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Kahire 1963), Ebû Ca'fer en-Nehhâs *Şerhu'l-kaşâ'idî't-tis'ile-meshûrât* (nşr. Ahmed el-Hatâtâ, Bağdat 1973), Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'* (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire, ts.), Hatib et-Tebrîzî *Şerhu'l-ka-*